

Five-factor traits of personality are a predictor of mothers' aggression

Mansooreh Nikoogftar. Ph.D.

Assistant Professor psychology, payame nour university, Tehran, Iran.

Fershteh jazayeri. M.A.

psychology, Research & science Branch university, Tehran, Iran.

Abstract

The purpose of this research is the study of relations between personality factors and direct and indirect aggression among mothers. multi stage cluster random sampling was used to choose 389 mothers of elementary school students in Tehran. Neo Five-factory personality inventory (short form), Buss-Perry aggression questionnaire, The IAS-A indirect aggression questionnaire were utilized. The data were analyzed using Pearson Correlation and Multi-Variables Regression. The findings of Pearson Correlation indicated that excluding openness all the other four factors have significant relationship with direct and indirect aggression. In this way, outgoingness, agreeableness and conscientiousness, have negative significant relation with sub-scales of aggression and indirect aggression. Openness has a positive significant relation with the sub-scales of aggression, other than anger; it also has a negative significant relation with indirect aggression. Neuroticism has a positive significant relation with indirect aggression and aggression. Results from step by step analysis of regression showed that agreeableness, neuroticism and openness factors explain 41.5% of physical aggression variation. Agreeableness, neuroticism, openness and conscientiousness indicate 30% of verbal aggression variation. Agreeableness, conscientiousness, neuroticism and openness factors explain 31% of anger variation. Agreeableness, neuroticism and openness indicate 26% of enmity variation. Agreeableness and openness explain 20% of indirect aggression variation. The result of this study shows that there is a significant relation between the five personality factors and direct and indirect aggression.

Keywords: Personality factors, direct aggression, indirect aggression, Mothers.

صفات پنج عاملی شخصیت به منزله عاملی پیش‌بین در پرخاشگری مادران

منصوره نیکوگفتار*

استادیار گروه روان‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

فرشته جزایری

کارشناس ارشد روان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات، تهران، ایران.

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه عوامل شخصیتی با پرخاشگری مستقیم و غیرمستقیم در مادران بود. جامعه آماری پژوهش شامل ۳۸۹ نفر از مادران دانش‌آموزان ابتدایی شهر تهران بود که به شیوه نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند. پرسشنامه شخصیتی پنج عاملی نئو (فرم کوتاه)، پرسشنامه پرخاشگری باس و پری و پرسشنامه پرخاشگری غیرمستقیم IAS-A مورد استفاده قرار گرفتند. تحلیل داده‌ها از طریق ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چندمتغیری انجام شد. نتایج ضریب همبستگی پیرسون به غیر از رابطه عامل گشودگی با خشم که معنادار نبود، رابطه معناداری را بین عوامل شخصیت با پرخاشگری مستقیم و غیرمستقیم نشان داد. به این ترتیب که برونگرایی، توافق‌پذیری و وظیفه‌شناسی با زیرمقیاس‌های پرخاشگری و پرخاشگری غیرمستقیم رابطه منفی معنادار داشت، گشودگی به غیر از خشم با بقیه زیرمقیاس‌های پرخاشگری رابطه مثبت معنادار و با پرخاشگری غیرمستقیم رابطه منفی معنادار و روان‌رنجورخویی با پرخاشگری مستقیم و غیرمستقیم رابطه مثبت معنادار داشتند. همچنین نتایج تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام نشان داد عوامل توافق‌پذیری، روان‌رنجورخویی و گشودگی ۴۱/۵ درصد از واریانس پرخاشگری بدنی، عوامل توافق‌پذیری، روان‌رنجورخویی و گشودگی و وظیفه‌شناسی ۳۰ درصد از واریانس پرخاشگری کلامی، عوامل توافق‌پذیری، وظیفه‌شناسی، روان‌رنجورخویی و گشودگی ۳۱ درصد از واریانس خشم، عوامل توافق‌پذیری، روان‌رنجورخویی و گشودگی ۲۶ درصد از واریانس خصومت و عوامل توافق‌پذیری و گشودگی ۲۰ درصد از واریانس پرخاشگری غیرمستقیم را تبیین می‌کنند. نتایج پژوهش نشان داد بین عوامل شخصیتی پنج‌گانه با پرخاشگری مستقیم و غیرمستقیم در مادران دانش‌آموزان رابطه معنادار ($P < 0/01$) وجود دارد.

واژه‌های کلیدی: عوامل شخصیتی، پرخاشگری مستقیم، پرخاشگری غیرمستقیم، مادران

* نویسنده مسئول: mnikoogftar@gmail.com

پذیرش: ۹۷/۱۲/۱۹

وصول: ۹۶/۱۱/۱۹

مقدمه

ویتگ^{۱۳}، ۲۰۱۹). پرخاشگری روان‌شناختی والدینی با سلامت روانی و بدنی کودکان در طول زمان رابطه دارد. به طوری که با افزایش نشانه‌های درون‌سازی شده و برون‌سازی شده در کودکان و با خطر وضعیت سلامت جسمانی ضعیف‌تر در سال‌های بعدی و نوجوانی همراه است (فوران، جانسن، کوهن، رسل و هالوگ^{۱۴}، ۲۰۱۹). بسیاری از مطالعات نشان می‌دهند تنبیه بدنی توسط والدین با خطر مسائل رفتاری بیشتر در کودک (ما و گروگن-کایلر^{۱۵}، ۲۰۱۷؛ السون، چو و سامروف^{۱۶}، ۲۰۱۷) و مسائل درون‌سازی شده (کولی، کول و کرانو^{۱۷}، ۲۰۱۴، رودریگوز^{۱۸}، ۲۰۰۶) ارتباط دارد. هرچه پرخاشگری ارتباطی مادران بیشتر باشد با فرزندان خود کنترل‌گر هستند. پرخاشگری ارتباطی مادران مسائل سازگاری در فرزندان را پیش‌بینی می‌کند و با مسائل برون‌سازی شده در پسران و دختران و مسائل درون‌سازی شده در پسران همراه است (رید، گلدستاین، موریس و کیز^{۱۹}، ۲۰۰۸)؛ بنابراین به دلیل آثار سوء پرخاشگری بر تحول کودک، شناسایی عوامل خطر اثرگذار بر پرخاشگری والدین به‌ویژه مادران از اهمیت زیادی برخوردار است.

تعیین‌کننده‌های پرخاشگری عوامل فردی (تفاوت‌های جنسیتی در پرخاشگری، صفات بی‌عاطفگی شخصیتی^{۲۰}، صفت خشم، تکانشگری و خودکنترلی، هوش، صفات پنج عاملی شخصیت، هورمون‌ها و آمادگی‌های ژنتیکی) و عوامل محیطی (تحریک^{۲۱}، تسلیحات^{۲۲}، محیط خشن، رسانه خشن، فشارزاهای محیطی، گمنامی^{۲۳}، طرد اجتماعی و مواد) را دربرمی‌گیرد (واربورتن و اندرسون، ۲۰۱۵). مطالعه حاضر در راستای عوامل فردی، به بررسی صفات شخصیت به‌عنوان عامل مهم فردی اثرگذار بر پرخاشگری پرداخته است. در زمینه مطالعه ویژگی‌های شخصیتی، الگوهای عاملی^{۲۴} در مقایسه با سایر الگوها در سال‌های اخیر بیشتر مورد توجه

پرخاشگری و خشونت به‌عنوان بزرگ‌ترین مشکلات سلامت عمومی محسوب می‌شوند که می‌توانند ساختار جوامع و سلامت جامعه را به خطر اندازند (سارشیاپون^۱ و همکاران، ۲۰۰۹). طبق تعریف بارون و ریچاردسون^۲ (۱۹۹۴) پرخاشگری رفتاری است که با هدف صدمه‌زدن و آسیب رساندن به موجود زنده‌ای که در تلاش برای اجتناب از چنین آسیبی است، بروز می‌کند. پرخاشگری انسان، شامل هر رفتاری است که با قصد آسیب‌زدن به فرد دیگری انجام شود (آندرسون و بوشمن^۳، ۲۰۰۲).

شکل‌های مختلف پرخاشگری شامل آسیب جسمی به دیگری (پرخاشگری فیزیکی^۴ مانند کتک‌زدن، لگدزدن، ضرب و شتم و پرتاب کردن)، آسیب رساندن به دیگری با کلمات گفتاری (پرخاشگری کلامی^۵ مانند فریادزدن، ناسزا گفتن و برچسب‌زدن^۶) یا آسیب رساندن به اعتبار یا دوستی دیگری از طریق آنچه به‌صورت کلامی یا دیجیتالی درباره دیگران بیان می‌شود (پرخاشگری ارتباطی^۷) است. پرخاشگری می‌تواند مستقیم^۸ (با حضور فیزیکی قربانی) یا غیرمستقیم^۹ (بدون حضور قربانی مانند شکستن اموال فرد یا شایعه‌پراکنی درباره او) نیز اعمال شود (واربورتن و اندرسون^{۱۰}، ۲۰۱۵).

از سوی دیگر آنچه توجه محققان را به موضوع پرخاشگری جلب می‌کند، پیامدهای رفتارهای پرخاشگرانه برای قربانیان پرخاشگری است. بسیاری از تحقیقات ملی و جهانی اثرات خشونت به خصوص خشونت علیه کودک بر شاخص‌های سلامت و اجتماعی را مورد بررسی قرار داده‌اند (کمال‌الدین، شریف، اوتمن، اسماعیل و سات^{۱۱}، ۲۰۱۴). به‌طورکلی پرخاشگری والدینی / مادری^{۱۲} بسیاری از مشکلات رفتاری کودک را پیش‌بینی می‌کند (رودریگوز و

1. Sarchiapone
3. Anderson & Bushman
5. verbal aggression
7. relational aggression
9. indirect
11. Kamaluddin, Shariff, Othman, Ismail & Saat
13. Rodriguez & Wittig
15. Ma & Grogan-Kaylor
17. Coley, Kull & Carrano
19. Reed, Goldstein, Morris & Keyes
21. Provocation
23. Anonymity

2. Baron & Richardson
4. physical aggression
6. Name calling
8. direct
10. Warburton & Anderson
12. Parental and maternal aggression
14. Foran, Jansen, Kuhn, Restle & Hahlweg
16. Olson, Choe & Sameroff
18. Rodriguez
20. Callous Unemotional Personality Traits
22. Weapons
24. Factor models

پرخاشگرانه رابطه معناداری وجود ندارد. طبق مطالعه رحیمی، عباسی و کشتکارقلاتی (۱۳۹۳) روان‌رنجورخویی قوی‌ترین پیش‌بینی‌کننده مثبت و توافق‌پذیری قوی‌ترین پیش‌بینی‌کننده منفی پرخاشگری کلی بود. روان‌رنجورخویی به‌طور مثبت و برون‌گرایی، توافق‌پذیری و وظیفه‌شناسی به صورت منفی پرخاشگری جسمی را پیش‌بینی کردند. روان‌رنجورخویی و گشودگی به تجربه قوی‌ترین پیش‌بینی‌کننده مثبت و توافق‌پذیری قوی‌ترین پیش‌بینی‌کننده منفی پرخاشگری کلامی بود. مطالعه میرنسب، بیرامی و زندکریمی (۱۳۹۰) نیز نشان داد گروه پرخاشگر از نظر عامل‌های روان‌رنجورخویی و برون‌گرایی، میانگین بالاتری نسبت به گروه غیر پرخاشگر دارند و گروه غیر پرخاشگر از نظر عامل‌های گشودگی، توافق‌پذیری و وظیفه‌شناسی، میانگین بالاتری نسبت به گروه پرخاشگر دارند. مطالعات بسیار محدودی نیز عدم رابطه را نشان دادند. برای مثال بر اساس مطالعه سیدحسینی، سدرپوشان و فلاح (۱۳۹۷) بین هیچ‌کدام از ۵ صفت شخصیتی و پرخاشگری در نوجوانان رابطه وجود نداشت.

مطالعات ایرانی بیان شده در میان جمعیت نمونه کودکان پیش‌دستانی، دانش‌آموزان، نوجوانان، دانشجویان، مراجعان به مراکز انتظامی یا مجرمان صورت گرفته است درحالی‌که پرخاشگری مادران و عوامل مؤثر بر آن به‌طورکلی و ارتباط آن با صفات شخصیتی به‌طور خاص در کشور صورت نگرفته یا بسیار محدود است. بدین ترتیب با توجه به اهمیت خانواده در رشد و نمو کودکان به خصوص سبک تربیت مادر، پژوهش حاضر بر آن شد تا رابطه صفات شخصیت با پرخاشگری مستقیم و غیرمستقیم در مادران را مورد مطالعه قرار دهد. از این رو فرضیه‌های پژوهش عبارت‌اند از:

۱. میان پنج عامل شخصیت و پرخاشگری مستقیم مادران رابطه معناداری وجود دارد.

۲. میان پنج عامل شخصیت و پرخاشگری غیرمستقیم مادران رابطه معناداری وجود دارد.

قرار گرفته‌اند (جاست^۱، ۲۰۱۱). رویکرد پنج عاملی، ویژگی‌هایی را مورد دقت و توجه قرار می‌دهد که کاراً در بین فرهنگ‌ها و نسل‌ها پدیدار می‌شود، از این‌رو مدل غالب شناخته می‌شود (بارلت و آندرسون^۲، ۲۰۱۲). در رویکرد پنج عاملی که به «پنج عامل بزرگ» شهرت دارد برون‌گرایی^۳، توافق‌پذیری^۴، روان‌رنجورخویی^۵، گشودگی^۶ و وظیفه‌شناسی^۷ عواملی هستند که با عنوان «پنج عامل بزرگ» شناخته شده‌اند (گلدبرگ^۸، ۱۹۹۰).

مطالعات نسبتاً زیادی در رابطه با صفات پنج عاملی شخصیت و اشکال مختلف پرخاشگری صورت گرفته است. طبق مطالعه اکسایبی، چن، لی، زینگ و ژانگ^۹ (۲۰۱۶) تمام پنج صفت شخصیت، پرخاشگری را پیش‌بینی کردند و مطالعه شارما و راجو^{۱۰} (۲۰۱۳) نشان داد گشودگی به تجربه، توافق‌پذیری و وظیفه‌شناسی با تمام شکل‌های پرخاشگری (روان‌شناختی، فیزیکی، جنسی و کلامی) رابطه منفی داشتند. پرخاشگری فیزیکی با روان‌رنجورخویی و برون‌گرایی رابطه مثبت و با توافق‌پذیری رابطه منفی دارند (کاوانکانتلی و پیمنتل^{۱۱}، ۲۰۱۶) و پرخاشگری ارتباطی کنشی و واکنشی^{۱۲} با برون‌گرایی، توافق‌پذیری، وظیفه‌شناسی و گشودگی رابطه منفی درحالی‌که با روان‌رنجورخویی رابطه مثبت نشان داد (کوکبوس، کاراگیانی و وولگاریدو^{۱۳}، ۲۰۱۷). بر اساس مطالعه ژانگ، کیو، جی، سان و ژانگ^{۱۴} (۲۰۱۷) توافق‌پذیری و وظیفه‌شناسی با پرخاشگری خصمانه^{۱۵} در رانندگی رابطه منفی دارد و روان‌رنجورخویی با رانندگی پرخاشگرانه رابطه مثبت داشت. در مطالعه هوزی، گیلبرت، سمپسون و دافرن^{۱۶} (۲۰۱۴) فقط توافق‌پذیری و وظیفه‌شناسی با پرخاشگری رابطه داشتند. بیشتر مطالعات داخلی نیز مؤید این رابطه هستند. برای مثال در پژوهش طهماسبی‌وند و شیخ‌الاسلامی (۱۳۹۶) میان روان‌رنجورخویی با رفتار پرخاشگرانه رابطه مثبت و معنادار و بین برون‌گرایی و وظیفه‌شناسی با رفتار پرخاشگرانه رابطه منفی معناداری وجود دارد، اما بین توافق‌پذیری و گشودگی با رفتار

1. Just

3. Extraversion

5. neuroticism

7. Conscientiousness

9. Xie, Chen, Lei, Xing & Zhang

11. Cavalcanti & Pimentel

13. Kokkinos, Karagianni & Voulgaridou

15. Hostile aggression

2. Barlett & Anderson

4. Agreeableness

6. Openness

8. Goldberg

10. Sharma & Raju

12. proactive & reactive

14. Zhang, Qu, Ge, Sun & Zhang

16. Hosie, Gilbert, Simpson & Daffern

روش

روش پژوهش، جامعه آماری و نمونه: این پژوهش، توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری شامل همه مادران دانش‌آموزان پسر پایه ششم مقطع ابتدایی شهر تهران مشغول به تحصیل که در سال ۹۳-۱۳۹۲ ۹۰ هزار نفر بودند. علت انتخاب پایه ششم، توانایی بیشتر دانش‌آموزان این پایه در نگهداری و تحویل پاکت‌های حاوی پرسشنامه نسبت به دانش‌آموزان پایه‌های پایین‌تر بود. با استفاده از جدول کرجسی و مورگان (۱۹۷۷) از این جامعه ۳۸۶ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند که با احتساب احتمال ۲۰ درصد ریزش پرسشنامه‌ها، ۴۶۳ پرسشنامه توزیع و در نهایت ۳۸۹ پرسشنامه تکمیل شده عودت داده شد. به منظور تعیین گروه نمونه، با استفاده از نقشه جغرافیایی، شهر تهران به سه بخش شمالی، مرکزی و جنوبی تقسیم شد. در هر یک از این سه بخش، دو منطقه از مناطق آموزش و پرورش به قید قرعه انتخاب شد. سپس با در نظر گرفتن میزان پراکندگی جمعیت دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی در شمال، مرکز و جنوب شهر تهران، سه مدرسه ابتدایی در شمال شهر (مناطق ۱ و ۲)، پنج مدرسه ابتدایی در مرکز شهر (مناطق ۶ و ۷) و سه مدرسه ابتدایی در جنوب شهر (مناطق ۱۴ و ۱۹) به قید قرعه انتخاب شدند.

ابزار سنجش

پرسشنامه عوامل شخصیتی (NEO-FFI)^۱: این پرسشنامه فرم کوتاه شده پرسشنامه شخصیتی NEO می‌باشد که به دست کاستا و روبرت مک‌کری^۲ (۱۹۹۲) تهیه و توسط کیامهر (۱۳۸۱) هنجار شده است. این پرسشنامه که به‌طور کلی حاوی ۶۰ پرسش است برای ارزیابی پنج عامل بزرگ شخصیت به کار می‌رود و برای هر عامل شخصیتی ۱۲ سؤال طراحی شده است. این عوامل عبارت‌اند از: روان‌رنجورخویی، برون‌گرایی، گشودگی، توافق‌پذیری و وظیفه‌شناسی. این پرسشنامه به صورت سیستم لیکرت طراحی شده و آزمودنی باید در یک طیف ۵ درجه‌ای از کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم، مناسب‌ترین پاسخ را در رابطه با ویژگی‌های شخصیتی خود انتخاب کند. دو نمونه از سؤالات این پرسشنامه عبارت‌اند از: بندرت احساس تنهایی

و غم می‌کنم، همکاری را بر رقابت ترجیح می‌دهم. کاستا و مک‌کری (۱۹۹۲) پایایی این پرسشنامه را توسط آلفای کرونباخ محاسبه کرده و برای عوامل روان‌رنجورخویی ۰/۷۹، برون‌گرایی ۰/۷۶، گشودگی ۰/۵۴، توافق‌پذیری ۰/۶۱ و وظیفه‌شناسی ۰/۷۸ به دست آوردند (کیامهر، ۱۳۸۱). نتیجه بازآزمایی نسخه فارسی آزمون NEO-PI-R که به‌منظور سنجش پایایی آن انجام شد ضریب همبستگی ۰/۷۶ تا ۰/۸۳ را نشان داد (حق‌شناس، ۱۳۸۵). در این پژوهش آلفای کرونباخ برای عوامل روان‌رنجورخویی، برون‌گرایی، گشودگی، توافق‌پذیری و وظیفه‌شناسی به ترتیب ۰/۶۴، ۰/۷۰، ۰/۶۹، ۰/۵۹ و ۰/۷۵ به دست آمد.

پرسشنامه پرخاشگری باس و پری^۳ (۱۹۹۲): این پرسشنامه حاوی ۲۹ گویه ۵ گزینه‌ای (از کاملاً شبیه من = ۵ تا کاملاً متفاوت از من = ۱ به جز سؤال ۲۴ و ۲۹ که به صورت عکس نمره‌گذاری می‌شوند) است که ۴ عامل رفتاری پرخاشگری بدنی (۹ گویه مانند وقتی خیلی عصبانی شوم، چیزها را می‌شکنم)، پرخاشگری کلامی (۵ گویه مانند وقتی مردم مرا آزار می‌دهند، شاید به آن‌ها بگویم که چه فکری درباره آن‌ها می‌کنم)، خشم (۷ گویه مانند گاهی حس می‌کنم مثل یک بشکه باروت آماده انفجار هستم) و کینه‌توزی (۸ گویه مانند گاهی حسادت می‌کنم) را ارزیابی می‌کند. این عوامل در سه مؤلفه حرکتی یا ابزاری (پرخاشگری بدنی و کلامی)، هیجانی (خشم) و شناختی (کینه‌توزی) طبقه‌بندی می‌شوند (خاکباز و همکاران، ۱۳۹۲). روایی فرم اصلی این پرسشنامه توسط سازندگان آن محاسبه شده و برای عوامل پرخاشگری بدنی، کلامی، خشم و کینه‌توزی به ترتیب ۰/۸۰، ۰/۷۶ و ۰/۷۲ گزارش شده است. سامانی (۱۳۸۶) در بررسی روایی و پایایی این پرسشنامه از طریق تحلیل عاملی به ۴ عامل دست یافت که آن‌ها را خشم، پرخاشگری بدنی و کلامی، رنجیدگی و بدگمانی نام‌گذاری کرد.

ضریب آلفای کرونباخ برای هر یک از عوامل به ترتیب برابر با ۰/۸۳، ۰/۷۹، ۰/۷۷ و ۰/۷۰ به دست آمد. همچنین در بررسی پایایی پرسشنامه به روش باز آزمایی با فاصله زمانی دو هفته ضریب پایایی ۰/۷۴، ۰/۷۸، ۰/۶۸،

1. Neo Five-Factor Inventory
3. Buss & Perry

2. Costa & McCrae

روش اجرا و تحلیل داده‌ها

در این پژوهش، داده‌های حاصل از پرسشنامه‌های شخصیتی پنج‌عاملی نئو، پرخاشگری ب‌اس و پری و پرخاشگری غیرمستقیم IAS-A با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چندگانه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها

هدف از پژوهش حاضر بررسی رابطه بین عوامل شخصیت پرخاشگری مستقیم و غیرمستقیم در مادران دانش‌آموزان کلاس ششم شهر تهران بود. تعداد کل شرکت‌کنندگان ۳۸۹ نفر بود ($n=389$) که دامنه سنی آن‌ها بین ۵۴-۲۶ سال قرار داشت ($M=39/9$, $SD=5/39$).

برای آزمون فرضیات تحقیق از ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندگانه استفاده شد. ابتدا با آزمون کالموگروف-اسمیرنوف نرمال بودن توزیع داده‌ها بررسی گردید. همچنین از خطی بودن روابط بین متغیرها اطمینان حاصل شد.

نتیجه آزمون ضریب همبستگی بین هر یک از عوامل شخصیت با پرخاشگری بدنی، پرخاشگری کلامی، خشم و خصومت به‌عنوان عوامل تشکیل‌دهنده پرخاشگری مستقیم و با عامل پرخاشگری غیرمستقیم در جدول ۱ نشان داده شده است. با توجه به جدول ۱ بین عامل روان‌رنجورخویی و پرخاشگری مستقیم و غیرمستقیم رابطه معنادار و مثبت وجود دارد ($P<0/01$) که از این میان بیشترین همبستگی به پرخاشگری بدنی ($r=0/527$) و کمترین همبستگی به پرخاشگری غیرمستقیم ($r=0/239$) مربوط است. به این معنا که با افزایش عامل روان‌رنجورخویی، پرخاشگری مستقیم و غیرمستقیم نیز افزایش پیدا می‌کنند. برونگرایی با پرخاشگری مستقیم و غیرمستقیم رابطه معنادار و منفی دارد ($P<0/01$) به گونه‌ای که بیشترین همبستگی معکوس را با خشم ($r=0/280$) و کمترین همبستگی معکوس را با پرخاشگری غیرمستقیم ($r=-0/184$) دارد که نشانگر رابطه معکوس برونگرایی با پرخاشگری مستقیم و غیرمستقیم است. عامل گشودگی با زیرمقیاس‌های پرخاشگری بدنی ($P<0/01$) و پرخاشگری کلامی ($P<0/05$) و خصومت ($P<0/01$) رابطه مثبت معنادار و با پرخاشگری غیرمستقیم رابطه معنادار منفی

و ۰/۶۸ را به ترتیب برای عامل‌های خشم، پرخاشگری، رنجیدگی و بدگمانی است که نتایج نشان‌دهنده کارایی این پرسشنامه برای داخل کشور است. در پژوهش حاضر آلفای کرونباخ برای عوامل خشم، پرخاشگری بدنی، پرخاشگری کلامی و خصومت به ترتیب ۰/۵۹، ۰/۶۰، ۰/۵۶ و ۰/۶۰ به دست آمد.

مقیاس پرخاشگری غیرمستقیم IAS-A: مقیاس IAS

برای سنجش پرخاشگری غیرمستقیم که توسط فارست و همکاران (۲۰۰۵) طراحی شد دارای دو نسخه پرخاشگر IAS-A و هدف (قربانی) IAS-T است. نسخه‌های پرخاشگر و هدف مقیاس IAS دارای ۲۵ سؤال یکسان هستند که از دو دیدگاه متفاوت مطرح شده‌اند، دیدگاه فرد پرخاشگر و دیدگاه فرد هدف. هر دو نسخه دارای سه زیرمقیاس هستند: محرومیت اجتماعی (۱۰ سؤال)، استفاده از شوخی‌های مغرضانه (۹ سؤال) و ایجاد احساس گناه (۶ سؤال). هر کدام از زیرمقیاس‌های نسخه پرخاشگر و هدف دارای آلفای کرونباخ بیشتر از ۰/۸۰ است که بیانگر همسانی درونی قوی است. با توجه به هدف این مطالعه، نسخه IAS-A مورد استفاده قرار گرفته است این مقیاس ۲۵ ماده‌ای خودگزارشی، به کاربردن پرخاشگری غیرمستقیم در رویارویی با فردی دیگر را می‌سنجد و از آزمودنی می‌خواهد میزان به‌کارگیری هر یک از ۲۵ عملکرد مشخص شده را در مقابله با افراد دیگر طی ۱۲ ماه اخیر با استفاده از یک مقیاس ۵ درجه‌ای (۱=هیچ‌وقت، ۵=همیشه) تعیین کند. دو نمونه از سؤالات این پرسشنامه عبارت‌اند از: عمداً برایش مانع تراشی می‌کنم، به دیگران اجبار می‌کنم که با او صحبت نکنند. ابتدا پرسشنامه از انگلیسی به فارسی ترجمه شد. این ترجمه به چند تن از استادان صاحب‌نظر دانشگاه به منظور اعلام نظراتشان ارائه و پس از اعمال نظرهای ایشان نسخه موقت پرسشنامه تهیه گردید. پرسشنامه اولیه، در مطالعه ای پایلوت به کار برده شد و توسط ۳۰ نفر از بانوان شهر تهران که به‌طور تصادفی انتخاب شدند تکمیل گردید. پس از بررسی نتایج مطالعه پایلوت، تغییرات اندکی با نظرخواهی از متخصصان در پرسشنامه اعمال شد. نسخه نهایی پرسشنامه آماده و در مطالعه اصلی به کار برده شد. آلفای کرونباخ این پرسشنامه در این تحقیق معادل ۰/۸۹ به دست آمد.

دارد ($P < 0/05$). به بیان دیگر، با افزایش گشودگی پرخاشگری بدنی، کلامی و خصومت افزایش پیدا می‌کنند، اما پرخاشگری غیرمستقیم کاهش می‌یابد. بین گشودگی و خشم رابطه معناداری وجود نداشت. عوامل توافق‌پذیری و وظیفه‌شناسی با تمام ابعاد پرخاشگری مستقیم و همچنین با

پرخاشگری غیرمستقیم رابطه معنادار و منفی داشتند ($P < 0/01$). به عبارت دیگر، با افزایش توافق‌پذیری و وظیفه‌شناسی پرخاشگری مستقیم و غیرمستقیم کاهش پیدا می‌کند.

جدول ۱. ضرایب همبستگی بین متغیرها

متغیر	پرخاشگری مستقیم			
	پرخاشگری بدنی	پرخاشگری کلامی	خشم	خصومت
روان رنجورخویی	۰/۵۲۷**	۰/۳۸۹**	۰/۳۸۷**	۰/۳۶۶**
برونگرایی	-۰/۲۷۸**	-۰/۲۰۶**	-۰/۲۸۰**	-۰/۱۸۹**
گشودگی	۰/۱۴۹**	۰/۱۴۱*	۰/۱۰۲	۰/۱۴۴**
توافق پذیری	-۰/۵۲۹**	-۰/۴۵۹**	-۰/۴۸۳**	-۰/۴۴۸**
وظیفه‌شناسی	-۰/۲۷۶**	-۰/۳۳۴**	-۰/۳۳۴**	-۰/۲۳۲**
پرخاشگری غیرمستقیم				۰/۲۳۹**

* $P < 0/05$

** $P < 0/01$

به منظور تعیین سهم هر یک از متغیرهای پیش‌بین (عوامل شخصیت) در تبیین متغیر ملاک (پرخاشگری مستقیم و غیرمستقیم) از تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام استفاده شد. خلاصه تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام عوامل شخصیت با هر یک از ابعاد پرخاشگری مستقیم و پرخاشگری غیرمستقیم در جداول ۲-۶ آورده شده است. ضرایب بتای به دست آمده در جدول ۲ با توجه به سطح معناداری آن‌ها نشان می‌دهد که به ترتیب اولویت عوامل توافق‌پذیری (به‌طور معکوس)، روان‌آزردگی و گشودگی به‌طور مثبت و همسو قادر به پیش‌بینی پرخاشگری بدنی هستند. با توجه به یافته‌ها، سه عامل توافق، روان‌آزردگی و گشودگی ۴۱/۵ درصد از تغییرات پرخاشگری بدنی را تبیین می‌کنند.

جدول ۲. خلاصه تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام برای تبیین متغیر پرخاشگری بدنی بر اساس متغیرهای پیش‌بین

مدل‌های پیش‌بینی	متغیر / متغیرهای پیش‌بین	متغیر ملاک	B	Beta	R	R ²	F	Sig
۱	توافق‌پذیری	پرخاشگری بدنی	-۰/۶۰۰	-۰/۵۲۹	۰/۵۲۹	۰/۲۷۷	۱۱۸/۰۰۵	۰/۰۰۱
	توافق‌پذیری		-۰/۴۱۴	-۰/۳۶۴	۰/۶۱۹	۰/۳۸۴	۵۱/۱۵۱	۰/۰۰۱
روان رنجورخویی	۰/۳۰۱		۰/۳۶۲					
توافق‌پذیری	-۰/۴۱۳		-۰/۳۶۴	۰/۶۴۵	۰/۴۱۵	۱۶/۳۹۳	۰/۰۰۱	
روان رنجورخویی	۰/۳۱۰		۰/۳۷۲					
گشودگی	۰/۲۷۶		۰/۱۷۸					

جدول ۳ نتایج رگرسیون گام به گام به منظور تعیین سهم هر یک از عوامل شخصیت در پیش‌بینی زیرمقیاس پرخاشگری کلامی را نشان می‌دهد. ضرایب بتای به دست آمده در جدول ۳ با توجه به سطح معناداری آن‌ها نشان می‌دهد که به ترتیب اولویت عوامل توافق‌پذیری (به طور معکوس)، روان‌رنجورخویی و گشودگی به طور مثبت و همسو و وظیفه‌شناسی (به طور معکوس) قادر به پیش‌بینی پرخاشگری کلامی هستند. با توجه به یافته‌ها، چهار عامل توافق‌پذیری، روان‌رنجورخویی، گشودگی و وظیفه‌شناسی نزدیک به ۳۰ درصد از تغییرات پرخاشگری کلامی را تبیین می‌کنند.

جدول ۳. خلاصه تحلیل رگرسیون گام به گام برای تبیین متغیر پرخاشگری کلامی بر اساس متغیرهای پیش‌بین

Sig	F	R ²	R	Beta	B	متغیر ملاک	متغیر/متغیرهای پیش‌بین	مدل‌های پیش‌بینی
۰/۰۰۱	۷۴/۰۷۵	۰/۲۱۰	۰/۴۵۹	-۰/۴۵۹	-۰/۲۹۲	پرخاشگری کلامی	توافق‌پذیری	۱
۰/۰۰۱	۱۵/۲۷۸	۰/۲۵۲	۰/۵۰۲	-۰/۳۵۵	-۰/۲۲۶		توافق‌پذیری	۲
				۰/۲۲۸	۰/۱۰۶		روان‌رنجورخویی	
۰/۰۰۲	۱۰/۰۱۳	۰/۲۷۸	۰/۵۲۷	-۰/۳۵۵	-۰/۲۲۶		توافق‌پذیری	۳
				۰/۲۳۷	۰/۱۱۱		روان‌رنجورخویی	
				۰/۱۶۲	۰/۱۴۱		گشودگی	
۰/۰۰۴	۸/۲۳۰	۰/۲۹۹	۰/۵۴۷	-۰/۳۰۲	-۰/۱۹۲		توافق‌پذیری	۴
				۰/۲۰۸	۰/۰۹۷		روان‌رنجورخویی	
				۰/۱۷۹	۰/۱۵۵		گشودگی	
				-۰/۱۶۲	-۰/۱۰۲		وظیفه‌شناسی	

جدول ۴ رگرسیون گام به گام به منظور تعیین سهم هر یک از عوامل شخصیت در پیش‌بینی زیرمقیاس خشم را نشان می‌دهد. ضرایب بتای به دست آمده در جدول ۴ با توجه به سطح معناداری آن‌ها نشان می‌دهد که به ترتیب اولویت عوامل توافق‌پذیری و وظیفه‌شناسی (به طور معکوس)، روان‌رنجورخویی و گشودگی به طور مثبت و همسو قادر به پیش‌بینی خشم هستند. با توجه به یافته‌ها، چهار عامل توافق‌پذیری، مسئولیت‌پذیری، روان‌رنجورخویی و گشودگی ۳۱ درصد از تغییرات خشم را تبیین می‌کنند.

جدول ۴. خلاصه تحلیل رگرسیون گام به گام برای تبیین متغیر خشم بر اساس متغیرهای پیش‌بین

Sig	F	R ²	R	Beta	B	متغیر ملاک	متغیر/متغیرهای پیش‌بین	مدل‌های پیش‌بینی
۰/۰۰۱	۹۵/۰۳۹	۰/۲۳۳	۰/۴۸۳	-۰/۴۸۳	-۰/۳۶۰	خشم	توافق‌پذیری	۱
۰/۰۰۱	۱۵/۹۰۵	۰/۲۷۱	۰/۵۲۰	-۰/۳۹۷	-۰/۲۹۵		توافق‌پذیری	۲
				-۰/۲۱۲	-۰/۱۵۵		وظیفه‌شناسی	
۰/۰۰۱	۱۰/۷۲۳	۰/۲۹۵	۰/۵۴۳	-۰/۳۲۹	-۰/۲۴۵		توافق‌پذیری	۳
				-۰/۱۸۰	-۰/۱۳۲		وظیفه‌شناسی	
				۰/۱۷۸	۰/۰۹۷		روان‌رنجورخویی	
۰/۰۰۳	۹/۰۹۱	۰/۳۱۵	۰/۵۶۲	-۰/۳۲۳	-۰/۲۴۰		توافق‌پذیری	۴
				-۰/۱۹۸	-۰/۱۴۵		وظیفه‌شناسی	
				۰/۱۸۳	۰/۱۰۰		روان‌رنجورخویی	
				۰/۱۴۳	۰/۱۴۵		گشودگی	

روان‌رنجورخویی و گشودگی به طور مثبت و همسو قادر به پیش‌بینی خصومت هستند. با توجه به یافته‌ها، سه عامل توافق‌پذیری، روان‌رنجورخویی و گشودگی ۲۶ درصد از تغییرات خصومت را تبیین می‌کنند.

در جدول ۵ رگرسیون گام به گام به منظور تعیین سهم هر یک از عوامل شخصیت در پیش‌بینی زیرمقیاس خصومت، نشان داده شده است. ضرایب بتای به دست آمده در جدول ۵ با توجه به سطح معناداری آن‌ها نشان می‌دهد که به ترتیب اولویت عوامل توافق‌پذیری (به‌طور معکوس)،

جدول ۵. خلاصه تحلیل رگرسیون گام به گام برای تبیین متغیر خصومت بر اساس متغیرهای پیش‌بین

Sig	F	R ²	R	Beta	B	متغیر ملاک	متغیر/متغیرهای پیش‌بین	مدل‌های پیش‌بینی
۰/۰۰۱	۱۱۸/۰۰۵	۰/۲۰۰	۰/۴۴۸	-۰/۴۴۸	-۰/۴۰۱	خصومت	توافق‌پذیری	۱
۰/۰۰۱	۵۱/۱۵۱	۰/۲۳۳	۰/۴۸۳	-۰/۳۵۵	-۰/۳۱۸		توافق‌پذیری	۲
				۰/۲۰۴	۰/۱۳۴		روان‌رنجورخویی	
۰/۰۰۱	۱۶/۳۹۳	۰/۲۶۰	۰/۵۱۰	-۰/۳۵۴	-۰/۳۱۸		توافق‌پذیری	۳
				۰/۲۱۴	۰/۱۴۰		روان‌رنجورخویی	
				۰/۱۶۴	۰/۲۰۰		گشودگی	

اولویت عوامل توافق‌پذیری و گشودگی به‌طور معکوس قادر به پیش‌بینی پرخاشگری غیرمستقیم هستند. با توجه به یافته‌ها، دو عامل توافق‌پذیری و گشودگی ۲۰ درصد از تغییرات پرخاشگری غیرمستقیم را تبیین می‌کنند.

جدول ۶ رگرسیون گام به گام به منظور تعیین سهم هر یک از عوامل شخصیت در پیش‌بینی پرخاشگری غیرمستقیم را نشان می‌دهد. ضرایب بتای به دست آمده در جدول ۶ با توجه به سطح معناداری آن‌ها نشان می‌دهد که به ترتیب

جدول ۶. خلاصه تحلیل رگرسیون گام به گام برای تبیین متغیر پرخاشگری غیرمستقیم بر اساس متغیرهای پیش‌بین

Sig	F	R ²	R	Beta	B	متغیر ملاک	متغیر/متغیرهای پیش‌بین	مدل‌های پیش‌بینی
۰/۰۰۱	۴۸/۹۴۱	۰/۱۸۶	۰/۴۳۱	-۰/۴۳۱	-۰/۵۷۴	پرخاشگری غیرمستقیم	توافق‌پذیری	۱
۰/۰۳۸	۴/۳۵۹	۰/۲۰۲	۰/۴۵۰	-۰/۴۲۸	-۰/۵۷۰		توافق‌پذیری	۲
				-۰/۱۲۸	-۰/۲۳۲		گشودگی	

کوکبوس و همکاران (۲۰۱۷)، ژانگ و همکاران (۲۰۱۷) و رحیمی و همکاران (۱۳۹۳) همخوان است. توافق‌پذیری با از خودگذشتگی، همدلی، مهربانی، اعتماد، خوش‌نیتی، سازش‌پذیری، نوع‌دوستی و تمایل به کمک به دیگران توصیف می‌شود (کاستا و مک کری، ۱۹۹۲)؛ بنابراین قابل انتظار است که فردی با این ویژگی‌ها کمتر نسبت به دیگران پرخاشگری داشته باشد. یکی از مشخصه‌های اصلی وظیفه‌شناسی خودکنترلی و خویش‌تن‌داری است. طبق مطالعات، خودکنترلی پایین پرخاشگری را پیش‌بینی می‌کند

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه میان عوامل شخصیت با پرخاشگری مستقیم و غیرمستقیم در مادران انجام شد. نتایج نشان داد بین عامل‌های شخصیت توافق‌پذیری، وظیفه‌شناسی و برونگرایی با همه زیرمقیاس‌های پرخاشگری مستقیم (فیزیکی، کلامی، خشم و خصومت) و غیرمستقیم رابطه منفی معنادار وجود داشت. به این معنا که با بالاتر بودن توافق‌پذیری، وظیفه‌شناسی و برونگرایی پرخاشگری کاهش می‌یابد. این یافته با نتایج اکسای و همکاران (۲۰۱۶)،

و نوگرایی و آزمون مجدد امور مختلف را ترجیح می‌دهد (کاستا و مک کری، ۱۹۹۲). چنین فردی ممکن است در تضاد با تمایلات سنتی برخی افراد و یا به‌طور کلی سیستم قرار گیرد و در این شرایط در واکنش به افراد و محیط محدودکننده و سنتی یا موانع تنوع‌طلبی او، با پرخاشگری واکنش نشان دهد و در این صورت ممکن است احتمال رویارویی مستقیم با منبع خشم، بیشتر شود. این یافته از جهت رابطه منفی با پرخاشگری با یافته‌های شارما و راجو (۲۰۱۳) و کوکیوس و همکاران (۲۰۱۷) و از جهت رابطه مثبت با پرخاشگری با یافته رحیمی و همکاران (۱۳۹۳) همخوان است. از سوی دیگر با مطالعه طهماسبی‌وند و شیخ‌الاسلامی (۱۳۹۶) مبنی بر عدم وجود رابطه معنادار میان گشودگی نسبت به تجربه و پرخاشگری، ناهمخوان است. همچنین عدم معناداری رابطه گشودگی نسبت به تجربه با خشم با مطالعه پیز و لوئیس^۵ (۲۰۱۵) مبنی بر وجود رابطه معنادار میان گشودگی نسبت به تجربه با خشم صفتی^۶ ناهمخوان است. نتایج مطالعات مربوط به رابطه میان صفت گشودگی نسبت به تجربه با پرخاشگری و خشم برخلاف ۴ صفت دیگر، بسیار متناقض است و نحوه تأثیر آن بر پرخاشگری و خشم روشن و مشخص نیست. شاید در تبیین عدم معناداری رابطه میان این صفت با خشم بتوان گفت خشم، تجربه درونی پرخاشگری است و می‌تواند لزوماً به پرخاشگری منجر نشود؛ بنابراین ممکن است تأثیر صفت شخصیت بر تجربه درونی (خشم) با رفتار بیرونی مانند پرخاشگری متفاوت باشد. تبیین این یافته نیازمند مطالعات بیشتر و دقیق‌تری است.

پیشنهاد می‌شود نتایج پژوهش حاضر در تدوین و طراحی برنامه‌های فرزندپروری والدین به‌منظور ارتقای بهبود کیفیت رابطه والد-کودک از طریق کاهش پرخاشگری در مادران مورد استفاده قرار گیرد، زیرا سبک تربیتی نادرست والدین از همان ابتدا زمینه‌ساز مشکلات سلامت در آینده فرزندان است. عدم انجام مطالعه در پدران، استفاده از پرسشنامه به‌عنوان ابزار گردآوری اطلاعات و استفاده فقط از پایه ششم محدودیت‌های مطالعه حاضر بود. پیشنهاد می‌شود موضوع مطالعه حاضر در قالب پژوهش طولی به‌منظور

(دنسون، دی وال و فینکل^۱، ۲۰۱۲)؛ بنابراین فرد دارای وظیفه‌شناسی بالا، خودکنترلی بالا و در نتیجه پرخاشگری کمتری دارد. یکی از خصیصه‌های فرد برون‌نگرا هیجان‌خواهی^۲ است (کاستا و مک کری، ۱۹۹۲). هیجان‌خواهی به‌طور مثبتی با پرخاشگری رابطه دارد (ویلسون و اسکارپا^۳، ۲۰۱۲). به این ترتیب هرچه برون‌گرایی بیشتر باشد هیجان‌خواهی بیشتر و به دنبال آن پرخاشگری نیز بیشتر می‌شود. این یافته با مطالعه طهماسبی‌وند و شیخ‌الاسلامی (۱۳۹۶) مبنی بر اینکه میان توافق‌پذیری با رفتار پرخاشگرانه رابطه معناداری وجود ندارد و با مطالعه هوزی و همکاران (۲۰۱۴) مبنی بر عدم وجود رابطه معنادار میان برون‌گرایی با پرخاشگری ناهمخوان است. شاید این ناهمخوانی را بتوان به تفاوت در نمونه این دو مطالعه با مطالعه حاضر نسبت داد. دو مطالعه مذکور در جمعیت مجرمان صورت گرفته است و از آنجا که احتمالاً در مجرمان میزان پرخاشگری فراتر از حد میانگین بوده، ممکن است سازوکار تأثیر صفات شخصیت در آن‌ها به صورت متفاوت‌تر و تحت میانجیگری عوامل دیگری باشد. طبق یافته دیگر مطالعه میان روان‌رنجورخویی و پرخاشگری رابطه مثبت معنادار وجود داشت. این یافته با نتایج کاوانکانتلی و پیمتتل (۲۰۱۶)، کوکیوس و همکاران (۲۰۱۷)، ژانک و همکاران (۲۰۱۷)، طهماسبی‌وند و شیخ‌الاسلامی (۱۳۹۳) و میرنسب و همکاران (۱۳۹۰) مطابقت دارد. افراد روان‌رنجورخو با بی‌ثباتی هیجانی، کنترل تکانه پایین و تجربه هیجانات منفی شناخته می‌شوند (کاستا و مک کری، ۱۹۹۲). همچنین افراد پرخاشگر دشواری‌هایی در کنترل تکانه و نظم‌بخشی هیجانی نشان می‌دهند (کراکوفسکی^۴، ۲۰۰۳)؛ بنابراین کنترل تکانه ضعیف می‌تواند عامل اثرگذار بر پرخاشگری در افراد روان‌رنجورخو باشد. در نهایت میان گشودگی نسبت به تجربه با پرخاشگری غیرمستقیم رابطه منفی معنادار، با پرخاشگری مستقیم رابطه مثبت معنادار و با خشم (یکی از زیرمقیاس‌های پرخاشگری مستقیم) عدم رابطه معنادار به دست آمد. هرچه گشودگی بیشتر باشد پرخاشگری غیرمستقیم کمتر و پرخاشگری مستقیم بیشتر است. فرد دارای گشودگی، بیشتر تمایل به پذیرش عقاید جدید و ارزش‌های غیرمتعارف دارد

1. Denson, DeWall & Finkel
3. Wilson & Scarpa
5. Pease & Lewis

2. Sensation seeking
4. Krakowski
6. Trait anger

traits and aggressive and violent behavior. *Personality and Individual Differences*, 52, 870-875.

Baron, R.A., & Richardson, D. R. (1994). *Human aggression* (2nd ed.) New York: Plenum Press.

Borroni, S., Somma, A., Andershed, H., Maffei, C., & Fossati, A. (2014). Psychopathy dimensions, Big Five traits, and dispositional aggression in adolescence: issues of gender consistency. *Personality and individual differences*, 66, 199-203.

Buss, A. H. (1961). *The psychology of aggression*. New York: Wiley.

Buss, A. H., & Perry, M. (1992). The Aggression Questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, 452-459.

Costa, Jr. P. T., & McCrae, R. R. (1992). Revised NEO Personality Inventory (NEO PI-R) and NEO five factor Inventory (NEO-FFI) professional manual Odessa, FE, Psychological Assessment Resources, Inc.

Cavalcanti, J. G., & Pimentel, C. E. (2016). Personality and aggression: A contribution of the General Aggression Model. *Estudos de Psicologia (Campinas)*, 33(3), 443-451.

Colev, R. L., Kull, M. A., & Carrano, J. (2014). Parental endorsement of spanking and children's internalizing and externalizing problems in African American and Hispanic families. *Journal of Family Psychology*, 28(1), 22.

Costa, P.T., & McCrae, R.R. (1992). Four ways five factors are basic personality and individual differences. *Journal of Personality Disorders*, 13, 861-865.

Denson, T. F., DeWall, C. N., & Finkel, E. J. (2012). Self-control and aggression. *Current Directions in Psychological Science*, 21(1), 20-25.

Foran, H. M., Jansen, E., Kuhn, L., Restle, L., & Hahlweg, K. (2019). Parental Aggression and Adolescent Physical Health Status 10 years Later. *Mental Health & Prevention*.

Goldberg, L. R. (1990). An alternative "description of personality": the big-five factor structure. *Journal of personality and social psychology*, 59(6), 1216.

Hosie, J., Gilbert, F., Simpson, K., & Daffern, M. (2014). An examination of the relationship between personality and aggression using the general aggression and five factor models. *Aggressive behavior*, 40(2), 189-196.

Just, Caroline. (2011). A review of literature on the general factor of personality. *Personality and Individual Differences* 50, 765-771.

Kamaluddin, M. R., Shariff, N. S. M., Othman, A., Ismail, K. H., & Saat, G. A. M. (2014). Associations between personality traits and aggression among Malay adult male inmates in Malaysia. *ASEAN Journal of Psychiatry*, 15(2), 176-185.

Kokkinos, C. M., Karagianni, K., & Voulgaridou, I. (2017). Relational aggression, big five and hostile attribution bias in Adolescents. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 52, 101-113.

Krakowski, M. (2003). Violence and serotonin: influence of impulse control, affect regulation, and

سنگش آثار سوء پرخاشگری بر کودک در سال‌های بعدی زندگی صورت گیرد و نیز در دوره‌ها و سنین مختلف رشدی مورد بررسی و نتایج مورد مقایسه قرار گیرد. مطالعه در پدران نیز انجام شود تا بتوان نتایج را به‌طور کلی به والدین و نه فقط مادران نسبت داد. همچنین شناسایی عوامل میانجی‌گر و تعدیل‌کننده در رابطه میان صفات شخصیت و پرخاشگری مادران می‌تواند بسیار مؤثر و کاربردی باشد.

منابع

سیدحسینی، ف.، سدرپوشان، ن.، فلاح، م. (۱۳۹۷). پیش‌بینی پرخاشگری بر پایه ویژگی‌های شخصیتی دختران نوجوان پایه نهم شهر یزد. *جامعه‌شناسی آموزش و پرورش*، ۸، ۶۷-۷۹.

حق‌شناس، ح. (۱۳۸۵). *روان‌شناسی شخصیت*. شیراز، انتشارات دانشگاه علوم پزشکی شیراز.

سامانی، س. (۱۳۸۶). بررسی پایایی و روایی پرسشنامه پرخاشگری باس و پری. *مجله روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران*. سال سیزدهم. شماره ۴. صص ۳۶۵-۳۵۹.

رحیمی، ج.، عباسی، پ.، کشتکارقلاتی، س. (۱۳۹۳). پیش‌بینی مؤلفه‌های مختلف پرخاشگری بر اساس پنج عامل عمده شخصیت و جنسیت در دانشجویان. *فصلنامه شخصیت و تفاوت‌های فردی*، ۳ (۶)، ۷۲-۴۹.

طهماسبی‌وند، ر.، شیخ‌الاسلامی، ع. (۱۳۹۶). بررسی تأثیر ویژگی‌های شخصیتی بر رفتار پرخاشگرانه در افراد مرتکب نزاع درگیری (مطالعه موردی: شهر اردبیل در سال ۱۳۹۵-۱۳۹۴). *فصلنامه علمی- تخصصی دانش انتظامی اردبیل*، ۴ (۱۳)، ۶۹-۴۶.

کیامهر، ج. (۱۳۸۱). *هنجاریابی فرم کوتاه پرسشنامه پنج عاملی و بررسی ساختار عاملی آن (تحلیل تأییدی) در بین دانشجویان دانشکده علوم انسانی دانشگاه تهران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علامه طباطبایی.

میرنسب، م.، بیرامی، م.، زند کریمی، ب. (۱۳۹۰). مقایسه عوامل شخصیتی در بین دانش‌آموزان دختر پرخاشگر و غیر پرخاشگر. *فصلنامه پژوهش‌های نوین روان‌شناختی*. شماره ۲۳.

Anderson, C. A., & Bushman, B. J. (2002). Human aggression. *Annual Review of Psychology*, 53, 27-51.

Anderson, C. A., Benjamin, A. J., Wood, P. K., & Bonacci, A. M. (2006). Development and testing of the velicer attitudes toward violence scale: Evidence for a four-factor model. *Aggressive Behavior*, 32(2), 122-136.

Barlett, C.P., & Anderson, C.A. (2012). Direct and indirect relations between the Big 5 personality

- social functioning. *The Journal of neuropsychiatry and clinical neurosciences*, 15(3), 294-305.
- Lee, V., & Egan, V. (2013). Predictors of aggression in southeast Asian female prisoners. *Personality and individual differences*. Volume 54, Issue 1. January 2013, pages 113-117.
- Ma, J., & Grogan-Kaylor, A. (2017). Longitudinal associations of neighborhood collective efficacy and maternal corporal punishment with behavior problems in early childhood. *Developmental psychology*, 53(6), 1027.
- Olson, S. L., Choe, D. E., & Sameroff, A. J. (2017). Trajectories of child externalizing problems between ages 3 and 10 years: Contributions of children's early effortful control, theory of mind, and parenting experiences. *Development and psychopathology*, 29(4), 1333-1351.
- Pease, C. R., & Lewis, G. J. (2015). Personality links to anger: Evidence for trait interaction and differentiation across expression style. *Personality and Individual Differences*, 74, 159-164.
- Reed, T. J., Goldstein, S. E., Morris, A. S., & Keyes, A. W. (2008). Relational aggression in mothers and children: Links with psychological control and child adjustment. *Sex Roles*, 59(1-2), 39-48.
- Rodriguez, C. M. (2006). Attributional style as a mediator between parental abuse risk and child internalizing symptomatology. *Child maltreatment*, 11(2), 121-130.
- Rodriguez, C. M., & Wittig, S. M. (2019). Predicting child problem behavior and maternal/paternal parent-child aggression: Identifying early prevention targets. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 60, 76-86.
- Sharma, M. K., & Raju, M. (2013). Relationship of personality dimensions and aggression in romantic relationship among youth. *Indian journal of psychological medicine*, 35(2), 197.
- Sarchiapone, M., Carli, V., Cuomo, C., Marchetti, M., & Roy, A. (2009). Association between childhood trauma and aggression in male prisoners. *Psychiatry research*, 165(1-2), 187-192.
- Warburton, W. A., & Anderson, C. A. (2015). Aggression, social psychology of. *International encyclopedia of the social & behavioral sciences*, 373-380.
- Wilson, L. C., & Scarpa, A. (2011). The link between sensation seeking and aggression: A meta-analytic review. *Aggressive behavior*, 37(1), 81-90.
- Xie, X., Chen, W., Lei, L., Xing, C., & Zhang, Y. (2016). The relationship between personality types and prosocial behavior and aggression in Chinese adolescents. *Personality and Individual Differences*, 95, 56-61.
- Zhang, H., Qu, W., Ge, Y., Sun, X., & Zhang, K. (2017). Effect of personality traits, age and sex on aggressive driving: Psychometric adaptation of the Driver Aggression Indicators Scale in China. *Accident Analysis & Prevention*, 103, 29-36.